

Wersja w języku polskim – obowiązującym dokumentem przyjętym przez Komitet Światowego Dziedzictwa jest wersja w języku angielskim.

Historyczne centrum Warszawy

Decyzja: 38COM 8E

Retrospektywne orzeczenie wyjątkowej uniwersalnej wartości

Krótki opis

Warszawa została w 1944 r. celowo unicestwiona w drodze represji za opór stawiony niemieckiej okupacji. Obrócenie w ruinę stolicy kraju miało przekreślić wielowiekową tradycję państwowości polskiej. Odbudowa historycznego miasta, zburzonego w 85%, była możliwa dzięki determinacji mieszkańców i pomocy całego narodu. Rekonstrukcja Starego Miasta, w jego historycznym urbanistycznym i architektonicznym kształcie, była przejawem troski o zapewnienie przetrwania jednego z najważniejszych świadectw kultury polskiej. Miasto – symbol władzy elekcyjnej i tolerancji, miejsce uchwalenia pierwszej demokratycznej konstytucji europejskiej, zwanej Konstytucją 3 Maja z 1791 r., zostało odbudowane. Rekonstrukcja objęła całościowe odtworzenie urbanistycznego planu wraz z Rynkiem Starego Miasta, kamienicami mieszczańskimi, pierścieniem murów obronnych, Zamkiem Królewskim oraz znaczącymi budowlami sakralnymi.

Rekonstrukcja historycznego centrum Warszawy była głównym czynnikiem zmian doktryn związanych z rozwiązywaniem problemów urbanistycznych i konserwacją zabudowy miejskiej w większości europejskich krajów po zniszczeniach II wojny światowej. Jednocześnie przykład ten pokazuje skuteczność działań konserwatorskich 2 połowy XX wieku, umożliwiających integralną rekonstrukcję złożonego zespołu miejskiego.

Odbudowa Starego Miasta była prowadzona w oparciu o spójny i konsekwentnie zrealizowany projekt opracowany w Biurze Odbudowy Stolicy w latach 1945-1951. Projekt odbudowy oparto na założeniu, że wykorzystane zostaną zachowane, niezniszczone w czasie działań wojennych struktury powstałe pomiędzy XIV i XVIII wiekiem, wraz z późnośredniowieczną siatką ulic z placami i rynkiem oraz pierścieniem murów miejskich. Przy odtwarzaniu zniszczonej zabudowy kierowano się dwiema głównymi zasadami: po pierwsze, aby wykorzystywać wiarygodne dokumenty archiwalne oraz po drugie, aby odtworzyć obraz historycznego miasta z końca XVIII w. Koncepcja odbudowy była uzależniona od dostępności szczegółowych materiałów ikonograficznych i dokumentacji historycznych z tego okresu. Wykorzystano także inwentaryzacje konserwatorskie wykonane przed 1939 i po 1944 roku oraz wiedzę naukowo-badawczą historyków sztuki, architektów i konserwatorów. Archiwum Biura Odbudowy Stolicy, zawierające zarówno dokumentację zniszczeń, jak i projekty odbudowy, w 2011 roku zostało wpisane na Listę Pamięci Świata UNESCO.

Odbudowa Starego Miasta była prowadzona do połowy lat 60. XX wieku. Cały proces zakończyła odbudowa Zamku Królewskiego (otwartego dla zwiedzających w roku 1984). Rekonstrukcja poszczególnych budowli i ich otoczenia w przyjętej formule osiedla

mieszkaniowego z funkcjami publicznymi dedykowanymi kulturze i nauce oraz usługami, niosła za sobą wiele wyzwań związanych z adaptacją do wówczas obowiązujących norm i wymogów cywilizacyjnych. W celu uczynienia murów obronnych i panoramy miasta od strony Wisły, w trakcie działań świadomie zrezygnowano z odtworzenia części budynków. Zachowano układ urbanistyczny z podziałem pierzei na historyczne działki budowlane, jednak nie odtworzono zabudowy wewnątrz kwartałów, tworząc wspólne tereny otwarte dla mieszkańców. Układ wewnętrzny budynków i lokali mieszkalnych został dostosowany do obowiązujących ówczesnie standardów. Natomiast w wielu budynkach i lokalach przeznaczonych na funkcje publiczne odtworzono zarówno historyczne układy pomieszczeń, jak i wystrój wnętrz. Dużą wartość przedstawiają dekoracje elewacji wykonane przez zespół wybitnych artystów, w części nawiązujące do projektów z okresu międzywojennego. Polichromie wykonano w tradycyjnych technikach w tym sgraffita. Mimo adaptacji i wprowadzonych zmian, Miejsce to wraz z panoramą od strony Wisły (mającą rangę symbolu Warszawy), prezentuje spójny obraz najstarszej części miasta.

Zespolenie ocalałych elementów z częściami Starego Miasta odtworzonymi w wyniku programu działań konserwatorskich doprowadziło do powstania przestrzeni miejskiej wyjątkowej w wymiarze materialnym (forma najstarszej części miasta), funkcjonalnym (dzielnica mieszkalna i miejsce ważnych wydarzeń historycznych, społecznych i duchowych) oraz symbolicznym (miasto nieujarzmione).

Kryterium II:

Podjęcie kompleksowych działań konserwatorskich na skalę całego miasta historycznego było unikatowym doświadczeniem europejskim i wpłynęło na weryfikację doktryny i praktyki konserwatorskiej.

Kryterium VI:

Historyczne centrum Warszawy jest wyjątkowym przykładem kompleksowej odbudowy celowo zniszczonego w warstwie materialnej miasta. U podstawy materialnej rekonstrukcji legła siła ducha i determinacja narodu, która doprowadziła do odbudowy dziedzictwa na skalę unikalną w dziejach Świata.

Integralność

W granicach Miejsca (dobra) znajduje się cały kompleksowo odbudowany fragment miasta, położony w obrębie średniowiecznych murów miejskich i wysokiej skarpy wiślanej (z podskarpiem od strony wschodniej), ze wszystkimi charakterystycznymi elementami stanowiącymi o jego tożsamości. W trakcie odbudowy zachowano, a w kilku przypadkach uczyniono, pierwotny układ urbanistyczny średniowiecznego miasta. Zasada odtworzenia i uczynienia historycznego układu została zastosowana nie tylko w stosunku do Starego Miasta, ale także zabudowy Nowego Miasta i Traktu Królewskiego, co dało efekt ciągłości historycznej i przestrzennej zespołu miejskiego (ww. zespoły są zlokalizowane w granicach strefy buforowej).

Dla zachowania integralności Miejsca kluczowe znaczenie ma utrzymanie zrealizowanych w procesie odbudowy założeń programowych oraz zapewnienie odpowiedniego stanu

zachowania/konserwacji poszczególnych materialnych i niematerialnych elementów zespołu, będących nośnikami wyjątkowej uniwersalnej wartości.

Utrzymanie funkcjonalnego wymiaru Starego Miasta jako dzielnicy mieszkaniowej i miejsca ważnych wydarzeń historycznych, społecznych i duchowych jest istotnym aspektem jego integralności.

Autentyczność

Konsekwentny proces odbudowy zakończony został rekonstrukcją Zamku Królewskiego. Od tego czasu historyczne centrum Warszawy zachowuje w pełni swoją autentyczność, jako skończona koncepcja powojennej odbudowy. Na obszarze miejsca światowego dziedzictwa występują dwie kategorie struktur: pierwszą stanowią struktury zachowane przed zniszczeń II wojny światowej (dotyczy to większości piwnic, części parterów, miejscami murów do wysokości pierwszego piętra), do grupy drugiej należą budowle zrekonstruowane – w tej grupie wyróżnić możemy obiekty odbudowane zgodnie z zachowaną dokumentacją sprzed zniszczeń (część kamienic staromiejskich, Kolumna Zygmunta, kościoły i Zamek Królewski) oraz struktury wybudowane w oparciu o opracowania historyczno-konserwatorskie nawiązujące do architektury XIV-XVIII wieku (m. in. fasada katedry oraz mury staromiejskie wraz z Barbakanem). Stan zachowania poszczególnych rodzajów struktur oraz całych obiektów jest zadawalający. Jego utrzymanie wymaga systematycznych działań konserwatorskich.

Ochrona i Zarządzanie

Obszar historycznego centrum Warszawy (25,9363 ha) objęty jest prawną ochroną konserwatorską na podstawie polskiego ustawodawstwa. Zarządzanie obszarem należy do samorządu lokalnego m. st. Warszawy. W zarządzaniu uwzględniane jest stanowisko wszystkich interesariuszy związanych z obszarem.

Głównymi narzędziami zarządzania są plan zarządzania oraz zintegrowany system planowania przestrzennego, oparty na zatwierdzonym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Wyznaczenie strefy otulinowej (buforowej) posiadającej znaczne wartości zabytkowe i podlegającej ochronie na podstawie dokumentów planistycznych miasta, umożliwi kontrolę oddziaływania otoczenia na miejsce światowego dziedzictwa. Obszar ten jest chroniony przed potencjalnymi zagrożeniami dzięki systemowi identyfikowania problemów i regularnemu monitoringowi, który pozwala ocenić stan zachowania, prowadzone prace konserwatorskie, zmiany urbanistyczne, środowiskowe, funkcjonalne i społeczne.

Istotnym elementem efektywnego zarządzania, mającym wpływ na przyszłość Miejsca, jest edukacja i budowanie świadomości znaczenia odbudowy Warszawy w powojennej historii Polski i Europy.